

**Ανάργυρος Δημητριάδης, Φιλολόγος-Δ/ντής Ιδιωτικού ΓΕΛ ΑΞΙΟΝ
Ξάνθης,
«Αριστοτέλης και Πολιτική: Φθορά και
Σωτηρία Δημοκρατιών»**

Περίληψη

Αν διαβάσει κανείς αποσπασματικά τα πολιτικά του Αριστοτέλη ανάλογα με το απόσπασμα που θα διαβάζει μπορεί να συμπεράνει πως ο φιλόσοφος είναι ολιγαρχικών ή δημοκρατικών αντιλήψεων ή ακόμη και φιλομοναρχικό. Μια προσεκτικότερη ματιά θα διατεινόταν πως είναι κατεξοχήν δημοκρατικός και υπέρ της έννοιας της λαϊκής κυριαρχίας. Σε αυτήν την εισήγηση εξετάζονται οι βασικές πολιτειακές – πολιτικές αριστοτελικές θέσεις με ιδιαίτερη έμφαση στη δημοκρατική πολιτεία.

Το ανθρώπινο ον είναι φύσει ελλειπτικό με διπλή έννοια. Του λείπει κάτι και το επιθυμεί. Επίσης του λείπει ο άνθρωπος και επιθυμεί να τον συναντήσει. Η πρώτη περίπτωση γεννά την ένδεια – επιθυμία σε απόσταση με το αντικείμενο της επιθυμίας του, ενώ η δεύτερη τον κάνει να έχει ανάγκη την παρουσία του ομοίου του που είναι επίσης ατελής. Κατά συνάφεια το άρρεν επιθυμεί το θήλυ και τούμπαλιν. Η πόλη είναι απότοκο αυτής της ατελούς αρχέγονης κατάστασης που τείνει προς την αυτοπραγμάτωσή στο πλαίσιο μιας τέλει φυσικής κατάστασης. Ο Αρ. είναι δηλ. στην ανθρωπολογία του αντι-ατομοεντρικός.

Δεδομένου ότι τίποτα στη φύση δεν είναι μάταιο, ότι ο άνθρωπος φύσει αρθρώνει λόγο, φαίνεται πως ο άνθρωπος έχει μία φυσική αίσθηση των κοινωνικών συλλογικών αξιών καθώς είναι ικανός να τις εκφράσει και να τις μεταφέρει μέσω του λόγου. Η γλώσσα αφορά και τη λογική λειτουργία και τη λειτουργία έκφρασης και επικοινωνίας μέσω εννοιών και προτάσεων. Εκ φύσεως δηλ. ο άνθρωπος μπορεί να μιλήσει για το δίκαιο και το άδικο, να προβεί σε διάλογο, σε λόγο και αντίλογο, σε διαρκή αμφισβήτηση. Έτσι, οι συνελεύσεις, η ισηγορία αποτελούν του λόγου το αληθές του δικαιώματος της αντιπαράθεσης με στόχο την πολιτική δικαιοσύνη. Η γλώσσα λοιπόν αποσκοπεί στο ευ. Το απλώς ζην συνοδεύεται από το ευ ζην που είναι συσχετικό της κοινωνικής συμβίωσης. Ο ρόλος της πόλης ως προς τη φυσική τάξη έχει προτεραιότητα έναντι λοιπών συμβιωτικών κοινοτήτων.

Η προτεραιότητα της πόλεως: 1253^α18-30

Αποδεικνύεται και γενετικά και αναλυτικά.

Η γενετική πορεία πορεύεται αντίστροφα προς την πραγματικότητα γιατί η αρχή που κατευθύνει το γίνεσθαι είναι το τέλος του. Κάθε ον γίνεται αυτό που είναι ως φυσική τάση. Και ολοκληρώνεται, όταν πάψει να γίνεται.

Η αναλυτική πορεία είναι και αυτή αντίστροφη προς την πραγματικότητα: το όλον κατά λογική αναγκαιότητα προηγείται των μερών. Πχ το χέρι αποκομμένο από το όλον δεν είναι χέρι. Συνεπώς, το όλον είναι ο λόγος ύπαρξης των μερών, όπως το τέλος είναι ο λόγος ύπαρξης της αρχής. Αναλογικά, καμία οικία δεν μπορεί να εκπληρώνει το στόχο της αν δεν είναι μέλος ενός όλου, της πόλης. Κανένα μέρος δεν έχει αυτάρκεια από μόνο του: «ένας ένας χωριστά δεν μπορεί να έχει αυτάρκεια (1253^α26).

Η αξία του πολιτικού βίου: 1253^α38.

Για την τελείωση ενός όντος απαιτείται ένα κινούν αίτιο. Εδώ, ο οικιστής των πόλεων είναι το κινούν αίτιον . και ο πρωτοθεμελιωτής είναι το αίτιο για τα πιο μεγάλα καλά. Γιατί; Γιατί συνδράμει στην ολοκλήρωση του ανθρωπίνου τέλους. Του δίνει την ευκαιρία να αναπτύξει την αίσθηση του δικαίου, με το οποίο εδραιώνεται η ευρυθμία στην πολιτική κοινωνία και απονομή της δικαιοσύνης.

Το ευ ζην αν αποτελεί την ουσία της πόλης τότε η πόλη επιδιώκει το καλό όλων των πολιτών. Αν τα πολιτεύματα αποσκοπούν στο κοινό συμφέρον , είναι τα ορθά πολιτεύματα, ενώ αν ικανοποιούν ομαδικά-ατομικά συμφέροντα, τότε είναι παραφθαρμένα (1279^α17-20). Δίκαιο είναι κάθε πολίτευμα αρκεί να εξυπηρετεί το γενικό συμφέρον.

Τι λένε τα αποσπάσματα μας.

Πολιτείαν των την πόλιν οικούντων εστι τάξις τις. Πολίτευμα είναι μία ορισμένη μορφή διαταγμένης ευρυθμίας θεσπισμένη από τους κατοίκους της πόλης.

Αλλά υπάρχει αλλαγή στον ορισμό τον αρχικό: Έστι δε πολιτεία πόλεως τάξις των τε άλλων αρχών και μάλιστα της κυρίας πάντων. Πολίτευμα είναι μια μορφή ρυθμιστικής τάξης των διαφόρων εξουσιών μιας πόλης και κυρίως της κυριαρχικότερης ανάμεσα στις άλλες, που κυριαρχεί δηλ. πάνω σε όλα τα επιμέρους όργανα.

Ποιες οι προϋποθέσεις για τη μετάβαση από τον έναν ορισμό στον άλλο: Πρέπει να περάσουμε από την έννοια του κατοίκου στην έννοια του πολίτη και να ορίσουμε ότι ο πολίτης είναι αυτός που μετέχει στην άσκηση κάποιας εξουσίας. Εδώ έχουμε κέρδος διπλό:

1. Η ανώτατη εξουσία είναι απλώς ένα μέρος από τις εξουσίες που ασκούνται γενικά. Και τη μοναρχία να δούμε, αν είναι πραγματικά πολιτικό πολίτευμα, διαπιστώνουμε πως ο μονάρχης δε διαθέτει όλες τις εξουσίες, γιατί είναι ηγεμόνας πολιτών, δηλ. ανθρώπων που εξ ορισμού καθένας περιβάλλεται από κάποια ορισμένη εξουσία απέναντι στους άλλους.
2. Ένα καθεστώς δεν είναι αληθινά πολιτικό παρά μόνο αν όλοι βρίσκονται σε σχέσεις εξουσίας την οποία θα ασκεί ο καθένας στον καθένα. Κάτι τέτοιο είναι απόλυτα συνεπές με τη σκέψη του Αρ. ότι πολιτική εξουσία ασκείται εκ φύσεως μεταξύ ίσων και αποβλέπει στο κοινό αγαθό.

Πώς τώρα η πόλη έχει το χαρακτήρα του ενιαίου όλου; Φαίνεται πως απαιτείται ένας μορφικός ορισμός, που αφορά δηλ. τον τρόπο με τον οποίο συνέχονται τα μέλη σε ένα όλο. Γιατί η πόλη είναι μια ολότητα πολιτών. Η γαρ πόλις πολιτών τι πλήθος εστί 1274β41.

Για να το βρούμε αυτό πρέπει να δούμε τι σημαίνει ο πολίτης, ο Αρ. δηλ. στρέφεται στα συστατικά στοιχεία του συνόλου που είναι η πόλη.

Ως πολίτης λοιπόν ορίζεται αυτός που μετέχει στην εξουσία της πόλης. Πολίτης δ' απλώς ουδενί των άλλων ορίζεται μάλλον ή τω μετέχειν κρίσεως και αρχής 1275^α22-23

Πόλη είναι η συμβιωτική κοινότητα στην οποία υπάρχουν σχέσεις εξουσίας μεταξύ των μελών της: Ό,τι εν τέλει ασκείται μεταξύ ίσων. Ο

πολίτης έχει εξουσία απέναντι στους λοιπών πολίτες. Αυτό δε σημαίνει ότι όλοι έχουν ίσες εξουσίες. Αλλά πολιτική σχέση μπορεί να δουλέψει μόνο ανάμεσα σε άτομα με ίσες τουλάχιστον εξουσίες μεταξύ τους.

Συνέπειες:

1. Προς τον πολίτη. Πολίτης είναι αυτός που έχει κάποια εξουσία βουλευτική ή δικαστική
2. Προς την πόλη: Η πόλη διατηρείται ως ενότητα αφού έχει σταθερή δομή όσον αφορά την κατανομή εξουσιών.
3. Προς την αρετή του πολίτη: Η αρετή του πολίτη εξαρτάται από το είδος της εξουσίας που ασκεί.
4. Προς το πολίτευμα: Ο πρώτος ορισμός καταλήγει λάθος και δεύτερος είναι ο αληθινός, ορθός, ως οργανωμένη ρύθμιση των διαφόρων εξουσιών μιας πόλης.

Επόμενο βήμα: Ποιο είναι το δικαιότερο πολίτευμα;

Δίκαιο είναι το πολίτευμα που αποβλέπει στο γενικό συμφέρον. Όχι να υπάρχει κατανομή συμφερόντων αλλά να είναι δίκαιη πολιτικά για όλους. Η αξία ενός πολιτεύματος καθορίζεται από τον σκοπό που θέτουν οι κυβερνώντες. Ποιο λοιπόν είναι το πολίτευμα που μπορεί να παίρνει τις καλύτερες αποφάσεις υπέρ του γενικού καλού; Είναι το πολίτευμα της λαϊκής κυριαρχίας. Προσοχή: η κατανομή της εξουσίας δεν πρέπει να γίνεται ανάλογα με το οποιοδήποτε συμφέρον, τον πλούτο ή την ελευθερία γιατί:

Με αυτά τα κριτήρια μια πόλη δεν είναι πραγματική πόλη αλλά μετατρέπεται σε μία ληστρική συμμορία, σε μία εταιρεία περιορισμένης ευθύνης σαν αυτές που συγκροτούν οι εμπορευόμενοι. Αντίθετα, η φιλία είναι πραγματικός τρόπος που μπορεί να παρέξει το συλλογικό ευ ζην. 1280^α8-10. Ο πλούτος και η ατομική ελευθερία είναι εχθροί της αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης. Η κάθε μορφή εξουσίας επαγρυπνεί για το καλό του

συνόλου. Ο καθένας να μπαίνει στην κατάλληλη θέση από όπου θα επιδιώκεται το γενικό καλό.

Ποιος λοιπόν και πώς;

Κανένας δεν μπορεί να διεκδικεί την εξουσία να του τη χρωστάνε.

Σωτηρία είναι να υπόκειται κανείς στους νόμους: 1310^α34. Ελεύθερο ον για τον φιλόσοφο είναι η δράση τους να υπόκειται σε κανόνες χωρίς να επικρατεί αναρχία. Δεν είναι Δημοκρατία η αρχή της ατομικής ελευθερίας με την έννοια : να ζει κανείς όπως του αρέσει.

Η Δημοκρατία είναι αυτή που : είναι το σταθερότερο από όλα τα πολιτεύματα 1302^α9, εξασφαλίζει την πιο μεγάλη κοινωνική ισορροπία 1296^α13, 1307^α17. Είναι το πιο ακίνδυνο γιατί δύσκολα εξαπατάται όλος ο λαός 1286^α31-35 και είναι το μόνο που επιτρέπει πραγματική ανταλλαγή καθηκόντων μεταξύ πολιτών.

Ιδανικός κανόνας: Να κυβερνούν όλους όλοι πάντοτε και ταυτόχρονα. Αφού δε γίνεται αυτό, η Δημοκρατία είναι το πολίτευμα που προσφέρει το πιο κοντινό δηλ. την εναλλαγή λειτουργημάτων.

Για τον Αρ. να η λαϊκή κυριαρχία είναι μία κάποια λύση. Το πλήθος καθώς λειτουργεί συλλογικά είναι ανώτερο από τα πιο σπουδαία άτομα. Ο τεχνοκράτης δεκτός αλλά μόνο για να παρέχει προτάσεις. Οι αποφάσεις οφείλουν να παίρνονται από το λαό, από το χρήστη και όχι από το δημιουργό.

Ο κίνδυνος της μετριοκρατίας αποφεύγεται γιατί το σώμα που δημιουργείται είναι κάτι νέο, δεν είναι απλώς το άθροισμα των ατόμων που το απαρτίζουν.

Ε τότε, ποιες εξουσίες να ανατεθούν στο λαό;

Και η βουλευτική και η δικαστική.

Η πολυμέρεια του σώματος εμπλουτίζει την σκέψη και την κρίση.

Τι είναι όμως αυτό που το σώμα αυτό το κάνει καλύτερο;

Για τον Αρ. σα να συμβαίνει κάτι μαγικό. Σα να αναδεικνύεται μία υπεράνθρωπη αρετή. Σημαντικός εδώ ο ρόλος της φιλίας. Φιλίαν τε γαρ οϊόμεθα μεγιστον αγαθόν εστί ταις πόλεσιν. 1262β7-9.

Πχ ο νόμος είναι πάντα γενικός. Η συλλογική διαβούλευση είναι αυτή που θα δώσει συγκεκριμένη υλοποίηση στην εκάστοτε συγκυρία, για «όσα μη δυνατόν τον νόμον κρίνειν όλως ή ευ»

Συνιόντες δικάζουσι και βουλευόνται και κρίνουσιν, αύται δ' αι κρίσεις εισί πάσαι περί των καθ' έκαστον 1286^a26-28. Η συλλογική διαβούλευση πραγματώνει την ανθρώπινη φύση καθώς εγγενές στοιχείο της ανθρώπινης φύσης είναι το πολιτικό.

Τι απαιτείται για την συλλογική διαβούλευση; Δε χρειάζεται ο τεχνοκράτης, δε χρειάζεται ο ειδικός επιστήμων αλλά χρειάζεται η εμπειρία και η φρόνηση. Στο χώρο αυτό των ατομικών εμπειριών, των διαφορετικών απόψεων πολλαπλασιάζονται οι εμπειρίες και αυξάνεται η φρόνηση σε συλλογικό επίπεδο. Όποια ιδιότητα χ και να πάρουμε ο λαός αθροιστικά την έχει περισσότερο από κάθε μέλος ατομικά. Γενικά, ο λαός δεν πρέπει να υπερβαίνει τα όρια που του θέτουν οι νόμοι.

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΑ ΑΙΤΙΑ ΠΟΥ ΑΓΓΙΖΟΥΝ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΕΣ

1. Η τάση για διάκριση.

Αίεν αριστεύειν και υπείροχον έμμεναι άλλων

Το πρώτο σκέλος της ρήσης είναι το αθώο κομμάτι. Το δεύτερο είναι που ενέχει κινδύνους. Η υπεροχή φέρνει κλέος, φήμη, το καλό όνομα. Από την άλλη, οι πολλοί μπορεί να επιδιώκουν την ισότητα όταν βλέπουν κάποιους άλλους, λίγους να υπερτερούν σε κάτι. Ποια η ισορροπία; Η ισότητα; Αν

ξεχωρίζουν κάποιοι να γίνουν και οι υπόλοιποι ισαίτεροι; Από τη μία οι ολίγοι με κάποια εκτιμώμενη υπεροχή, »γνώριμοι«, από την άλλη οι πολλοί, οι «αγνώτες». Και οι δύο πλευρές συναποτελούν την πόλη. Χωρίς ισορροπία επισυμβαίνει η στάσις. Υπάρχει μία εγγενής τάση για διχασμό. Κίνδυνος: πόλεως εστί θάνατος ανάστατον γενέσθα. Απαιτείται ένα consensus που θα φέρει την αρμονία. Ειδάλλως κατ' Αριστοτέλη έρχεται ξανά η νόσος, όπως στο σύνολο του σώματος: αναρμοστία του εμψύχου σώματος νόσος και ασθένεια και αίσχος.

Σε τι μπορούν να υπερέχουν οι γνώριμοι; Στον πλούτο, πνεύμα, στρατηγική, γένος; Σημαντικό είναι το τίμιον. Ποιος όμως τιμοκρατεί; Ο νους τίει και καθορίζει τα τίμια. Για το τίμιον αγωνίζονται όλοι. Αυτοί που ορίζουν το περιεχόμενο της αξίας είναι οι άρχοντες. (Πολ. Β, 11). Οι πολλοί μιμούνται. Όποιος αισθάνεται ότι μπορεί να υπερέχει ως προς το προκαθορισμένον τίμιον, το επιδιώκει. Άρα, μπορεί να επιδιώξει και άνισον θέση στην πολιτεία. Οι πραγματικά ενάρετοι δεν πολυκαίγονται για θέσεις εξουσίας: αισχρόν εκόντα ιέναι επί το άρχειν. Επομένως, απομένουν οι λιγότερο ενάρετοι.

2. Οι συγκεντρωμένοι εγωισμοί θέτουν κινδύνους ανισοροπίας. Το πλεονεκτείν είναι αιτία εσωτερική διένεξης. Για τον Αριστοτέλη η πλεονεξία έχει χαρακτήρα εσωτερικό: το "ένεκα του κερδαίνειν» φέρει απόλαυση από το κέρδος. Πρόκειται για την ίδια την απόλαυση του πλεονεκτείν και όχι για το αντικείμενο της επιθυμίας και της απόκτησής του.

Αλλά και εξωτερικό : συνεπάγεται διανεμητικές αδικίες. Ο πλεονέκτης είναι σε άγνοια και έχει την πεποίθηση ότι το κέρδος θα του επιφέρει την ευδαιμονία. Αγνοεί τι εστί διανεμητική δικαιοσύνη γιατί θέλει να έχει όλο και περισσότερα χωρίς να υπολογίζει τους υπόλοιπους:

Ο Πλεονέκτης δεν έχει συνείδηση δικαίου και αδίκου

Αδυνατεί να κατανοήσει πως λαμβάνει περισσότερα από όσο του αναλογεί. Κατά συνέπεια, η πλεονεξία λαμβάνει χώρα σε δύο επίπεδα. Στη διανομή όπου έχουμε ζητήματα δικαίου και αδίκου και στην κατοχή όπου έχουμε ζητήματα μέτρου και υπερβολής.

Για τον Αριστοτέλη το χρήμα συμβάλλει στο να γίνει το κέρδος αυτοσκοπός. Η πλεονεξία βέβαια, εκπηγάξει ανεξάρτητα από το μέσο συναλλαγής. Πρόκειται για μία άλογη επιθυμία προσκολλημένη στη σωματική απόλαυση.

«Από τη στιγμή που η επιθυμία για ζωή είναι δίχως όρια, για αυτό και υπάρχει επιθυμία δίχως όρια»

Το παραπάνω αποτελεί αίτιον εμφυλίου. **Στάσεως.**

Η πλεονεξία αφορά κάθε κοινωνική τάξη αποτελώντας έτσι θεμελιώδες πρόβλημα της πόλης. Ως λύση προτείνεται από το φιλόσοφο η σωστή εκπαίδευση. Όσοι είναι στην εξουσία μπορούν να μετατρέψουν την πόλη σε μέσο για αύξηση της κερδοφορίας τους. (π.χ. ιμπεριαλιστική Αθήνα).

Στη βάση της πλεονεξίας, όταν έλθει η ώρα της διανομής, τότε επικρατεί το χάος, επειδή ο καθένας κρίνει ότι αξίζει περισσότερα. Αυτό που απαιτείται εδώ είναι η **πολιτική φιλοσοφία.**

Εφόσον δεν σταθεροποιείται ένα ηθικό consensus επάνω σε κάποιες πολιτικές αξίες έρχεται η στάσις. Στη Δημοκρατία, υπεύθυνοι είναι οι **δημαγωγοί** που εκμεταλλεύονται την πλεονεξία του πλήθους.

Να σημειωθεί πάντως πως ο Αριστοτέλης δεν αναγάγει τα πάντα στην πλεονεξία αλλά κυρίως στην αίσθηση του καθενός για το τι είναι δίκαιο/άδικο και τι αξίζει ο ίδιος υποκειμενικά.

Ο καθένας έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, μεγαλοφρονεί. Από τη διαφορά αυτών των εκτιμήσεων προκύπτουν μίσση, φθόνη,εχθρότητες, συγκρούσεις.

3. Ο φόβος κατάρρευσης. Φόβος να χαθεί η ύπαρξή μας. Πώς; Με το σβήσιμο της τιμής μας. Αυτό συνδράμει και στην υποτίμηση της αξίας του άλλου. Η καταφρόνησις. Η μείωση του άρχοντος στα μάτια μας. Τελικά, οι άνθρωποι αυτό που κάνουν είναι διαρκώς να τιμαρχούνται. Η τιμή τα δένει όλα.

Για την αρμονία του λοιπόν κάθε πολίτευμα θέτει όριο στις τιμές για τους πολίτες του. Στη Δημοκρατία :

Ειώθασιν οστρακίζειν, οίον εν Ἄργει και Αθήνησιν.

Ο Αρ. δεν αποδοκιμάζει τον οστρακισμό αλλά

Βέλτιον εξ αρχής οράν ὅπως μη ενέσονται τοσούτον υπερέχοντες, ἢ εάσαντας γενέσθαι ἰάσθαι ὕστερον.

4. Το επηλυγάζεσθαι τον φόβον: «Το επηλυγάζεσθαι τόν φόβον σημαίνει να διαλύεις το φόβο με το να τον σκορπίζεις στους άλλους. Ή να τον συσκοτίζεις, να τον θολώνεις.

Το ίδιο γίνεται και με την ενοχή. Τα φορτώνεις σε κάποιον άλλο, εκείνος φταίει και ξαλαφρώνεις ο ίδιος. Έχουμε μία σεισάχθεια : άχθος που θέλεις να αποσείσεις δεν είναι μόνο τα οφειλόμενα αλλά και ο φόβος και η ενοχή. Με την απόσειση έρχεται και η ανακούφιση.»

5. Αταξία, αναρχία: Για να σωθεί η Δημοκρατία πρέπει να νοθεύεται πχ με έναν Περικλή.
6. Η πόλη συγκείται των μέρων και αν κάποιο μέρος υπερέχει τότε χαλαρώνει η αρτιότητα, η αρμογή. Η αύξηση ενός μέρους μπορεί να γίνει από εσωτερικά ή εξωτερικά αίτια. Εξωτερικά πχ πόλεμος. Εσωτερικά: η ερίθεια και η ολιγωρία. Ερίθεια: διαμάχη για κατάληψη αρχής με κάθε τρόπο. Ολιγωρία: αδιαφορία των πολιτών για τα θέματα εξουσίας.
7. Για τον Αρ. μικρά πραγματάκια μπορεί να οδηγήσουν σε μεγάλη ζημιά. Όταν μία μικρή αλλαγή παραβλέπεται και είναι η αρχή για μεγάλες αλλαγές. Πχ ερωτικές διχοστασίες. Αφθονα πχ σε ερωτικά τρίγωνα αλλά και τετράγωνα και πολύγωνα! Λόγος της στάσεως λοιπόν περι ερωτικήν αιτίαν. Συνέπεια: όλη η πόλη γεύεται τα δεινά κάποιων ατόμων.
8. Το μη ομόφυλον
9. Η διαφορά και η σύγκρουση ανάμεσα σε αρετή και μοχθηρία. Πχ διαστάσεις σε πλούσιους και φτωχούς, ενάρετων και μοχθηρών αλλά και ο συγκρουσιακός συσχετισμός και των τεσσάρων. Λύση του Αρ. προς συζήτηση: οι μεσαιίοι πολίτες εξασφαλίζουν το ισάζειν.
10. Αι δημοκρατίαι μάλιστα μεταβάλλουσι διά την δημαγωγών ασέλγειαν. Εκμεταλλέυονται τον κοινό φόβο που συνάγει και τους

εχθίστους. Οι δημαγωγοί τέρπουν το λαό με το να επιτίθενται στους επιφανείς ηθικώς ή και υλικώς.

Επί των αρχαίων ο συνδυασμός στρατηγίας και δημαγωγίας οδηγούσε στην τυραννίδα, γιατί τότε οι δημαγωγοί ήσαν ε των στρατηγούντων.

Επίσης, εκ της πατρίας Δημοκρατίας εις την νεωτάτην. Όταν παραμερίζεται η πάτρια δημοκρατία με τους ισχύοντες νόμους της και θεσμούς της. Όταν η εκλογή αρχόντων γίνεται από το δήμο και όχι βάσει θεσμισμένων κριτηρίων πρωταγωνιστούν οι σπουδαρχιόντες κολακεύοντας το δήμο ώστε οι νόμοι να είναι υποχείρια του πλήθους.

11. Η πολυνομία είναι δείγμα πολυνοσίας. Ο Νόμος ως βασιλεύς πάντων. Ο Αρ. επιμένει στο μικρό. Η παρανομία ως ιός κατατρώγει το πολιτειακό σώμα. Δεν πρέπει να αδιαφορούμε απέναντι στα μικρά όπως και στους σοφιστές:

Μη πιστεύειν τοις σοφίσματος χάριν προς το πλήθος συγκεκριμένους, εξελέγχεται γαρ υπό των έργων.

Σωτηρία πολιτευμάτων και Δημοκρατίας

Τα πολιτεύματα σώζονται

1. Διά το ευ χρήσθαι τους εν ταις αρχαίς γενομένους και τοις έξω της πολιτείας και τοις εν τω πολιτεύματι.

Οι άρχοντες δηλ. να μην αδικούν τους πολίτες, να μη θίγουν τα συμφέροντα των πολλών, το ίσον να εφαρμόζεται επί των ομοίων.

2. Η βραχυχρόνια αρχή πχ ανά εξάμηνο να αλλάζει πρόσωπο η εξουσία συνδράμει στο

Ου ράδιον κακουργήσαι ολίγον χρόνον άρχοντας.

2. Το σωτήριο δέος εμπνέει ένα γόνιμο φόβο που καθίσταται σωτήριο.

3. Προσοχή στην τήρηση: Πχ η συσσώρευση πλούτου ή και η άκριτη ελάττωση γεννά κινδύνους για το πολίτευμα. Κοινό ασφαλιστικό μέτρο: Τα μικρά αξιώματα να δίνονται για μακρό χρόνο, τα μεγάλα για σύντομο.
4. Έλεγχος ιδιωτικής ζωής και προσπάθεια για ισορροπία στις αντίρροπες δυνάμεις. Πχ να μην κερδίζουν οι άρχοντες. Να έχουν και οι φτωχοί και οι πλούσιοι ό,τι επιθυμούν. Αυτό γίνεται με ένα συγκερασμό Δημοκρατίας και Αριστοκρατίας:

Δημοκρατικό: το εξείναι πάσι άρχειν

Αριστοκρατικό: το τους γνωρίμους είναι εν ταις αρχαίς

Πώς παντρεύονται αυτά;

Όταν μη η κερδαίνειν από των αρχών

Έτσι, οι φτωχοί θα μπορέσουν να πλουτήσουν διά το δοατρίβειν προς τοις έργοις και οι επιφανείς μη άρχεσθαι υπό των τυχόντων.

5. Ενδιαφέρον είναι ότι ο Αριστοτέλης δεν προτείνει κάποιον αναδασμό του πλούτου. Ούτε καν οι πλούσιοι να ξοδεύουν για άχρηστα πράγματα όπως για χορηγίες και λαμπαδαρχίες. Πιο συγκεκριμένα:

Φείδεσθαι εν δημορατία των ευπόρων και εν ολιγαρχία των απόρων

6. Παράλληλα προτείνει να μην συγκεντρώνεται στα χέρια ολίγων ο πλούτος. Υποστηρίζει μία μορφή οικονομικής εξομάλυνσης αλλά και μία ιδέα ομαλίζειν. Ομαλίζειν ως προς τι; Περιουσίες, χρήματα, προϊόντα; Και δίνει την απάντηση:

Μάλλον δεί τας επιθυμίας ομαλίζειν ή τας ουσίας

Άρα, το ομαλίζειν ξεκινά πρωτίστως από την παιδεία.

7. Ο άρχων πρέπει να έχει τα εξής προσόντα: Δύναμη, φιλία προς το πολίτευμα αι αρετή με δικαιοσύνη. Πρέπει να επιλέγεται ο

εμπειρότερος πχ στη στρατηγία. Αλλά σώφρων με αρετή επί των οικονομικών. Η αρετή είναι ο αντίποδας της ακράτιας

8. Τα πολιτεύματα σώζονται όταν τηρούνται οι νόμοι και οι άρχοντες να προσέχουν οι φίλοι του πολιτεύματος να είναι περισσότεροι από τους εχθρούς του.
9. Επίσης, να προσέχουν το μέσον, τους μεσαίους πολίτες προκειμένου να μην έλκουν εις την υπερβολήν.

Σύντομη κριτική στον Πλάτωνα

Ο Αριστοτέλης ασκεί κριτική στον πλατωνικό τρόπο με τον οποίο συμβαίνουν οι πολιτειακές αλλαγές. Ως δεινός πολιτειολόγος και μελετητής βλέπει πως είναι πολύ μονόπλευρη η πορεία αλλαγής. Πχ Ο Πλάτων έφτασε στην τυραννίδα και σταμάτησε. Γιατί; Για τον Αρ. η τυραννίδα μπορεί να μετατραπεί σε άλλη τυραννίδα, σε δημοκρατία, σε αριστοκρατία. Από πολλά πολιτεύματα μπορεί να προκύψει η τυραννίδα αλλά και σε πολλά να καταλήξει. Ο Πλάτων βλέπει μόνο από τη δημοκρατία να προκύπτει η τυραννίδα και τέλος.

Ακόμη, για τον Αρ. το να είναι κανείς φιλοχρήματος είναι συγκυριακό αίτιο, κατά συμβεβηκός αίτιο και όχι εγγενές, οντολογικό για πολιτειακή μετατροπή. Το να κοιτά κανείς να αυξάνει τον πλούτο του δε συνεπάγεται και κατ' ανάγκη πολιτειακή αλλαγή. Ο Αρ. δεν ενοχλείται από την ύπαρξη πλουσίων και φτωχών. Αντιτίθεται στην ιδέα της απόλυτης ισότητας σε μία πόλη. Το αίτιο για αλλαγή στον Αρ. είναι αλλού:

οι πολλοί υπερέχοντες ταις ουσίαις ου δίκαιον οίονται είναι ίσον μετέχειν της πόλεως τους κεκτημένους μηθέν τοις κεκτημένοις.

Οι πλούσιοι αν δεν ανέχονται να είναι στο ίδιο επίπεδο με τους ακτήμονες.

Βιβλιογραφία

1. Αριστοτέλους Πολιτικά, Μετά τα Φυσικά
2. Wolff francis, Ο Αριστοτέλης και η Πολιτική, Καρδαμίτσα
3. Hansen M.H., The Athenian Democracy in the age of Demosthenes, University of Oklahoma Press, 1999
4. Καστοριάδης Κ., Η Αρχαία Ελληνική Δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα, Ύψιλον, 1999
5. Μικρογιαννάκης Εμμανουήλ, Παθολογία πολιτευμάτων στην αρχαιότητα, Καρδαμίτσα, 2010, Αθήνα
6. Nehamas Alexander, The Art of living: Socratic Reflections from Plato to Foucault, University California Press, 19987.
7. Ober. J., Law and Political Theory.
8. Raaflaub K, Equalities and inequalities in Athenian Democracy, Princeton, 1996.
9. Farrar S. The origins of Democratic Thinking, Cambridge, 1988